

Høyesterett - Dom.

INSTANS: Høyesterett - Dom.

DATO: 1993-03-31

PUBLISERT: Rt-1993-321 (101-93)

STIKKORD: Ekspropriasjon - rådighetsinnskrenkning. Naturvern.

SAMMENDRAG: Det ble ikke tilkjent erstatning for rådighetsinnskrenkninger som følge av at et område i Hemsedal i medhold av naturvernloven av 19. juni 1970 nr. 63 ble fredet til landskapsområde. Fredningen innebar at en del grunneiere ble forhindret i å selge hyttetomter eller bygge utleiehytter på setervollene. Den tradisjonelle drift kunne fortsette omlag som før. Eiere av enkeltstående, ubebygde hyttetomter ble avskåret fra å føre opp hytter. Den fredning det her var tale om, falt utenfor bestemmelsene i naturvernloven §20.

Henvisninger: lov-1970-06-19-63-§20 (Naturvernlov §20),

SAKSGANG: Eidsivating lagmannsrett - Høyesterett HR-1993-00053 A, nr 341 og 342/1991.

PARTER: Staten v/ Miljøverndepartementet (Kst regjeringsadvokat Sven Ole Fagernæs) mot I Ankesak nr 341/1991: 1. Erik N. Finset m.fl (11 parter) (Advokat Annæus Kr Schjødt - til prøve). II ankesak nr 342/1991: 1. Signe Wøllo Egeberg m.fl (8 parter) (Advokat Sverre Thune).

FORFATTER: Hellesylt, Gussgard, Lund, Holmøy og Christiansen.

Henvisninger i teksten: lov-1814-05-17-§105 (Grl §105), lov-1814-05-17-§110b (Grl §110b), lov-1917-06-01-1-§54 (Skjønslav §54), lov-1917-06-01-1-§54b (Skjønslav §54b), lov-1970-06-19-63-§20b (Naturvernlov §20b), lov-1970-06-19-63-§5 (Naturvernlov §5), lov-1970-06-19-63-§6 (Naturvernlov §6), lov-1985-06-14-77 (Pibl)

Dommer Hellesylt: Saken gjelder anke over et overskjønn som har tilkjent erstatning for rådighetsinnskrenkninger.

Ved kgl. resolusjon av 24 februar 1989 ble et område i Hydalen i Hemsedal i medhold av lov om naturvern av 19 juni 1970 nr 63 §5 jf §6 lagt ut som landskapsvernområde etter en forutgående midlertidig fredning siden 1980. Formålet med landskapsvernområdet var å ta vare på et østnorsk seteralføre med et storslått landskap som har uvanlig fin veksling i topografi og planteliv og å ta vare på et karakteristisk kulturlandskap. Etter verneforskriftene kunne jordbruksdriften på eksisterende areal stort sett fortsette som før, men alle inngrep som vesentlig kunne endre landskapets art eller karakter var forbudt, således oppføring av bygninger.

Tre sameier i området og tretten grunneiere, framsatte krav om skjønn med påstand om erstatning for skader og ulemper de ble påført på grunn av fredningen. Åtte personer som eier utskilte tomter i Hydalen, som de hadde ervervet med sikte på oppføring av hytte, heretter benevnt tomteeierne, satte også fram krav om erstatning. De to sakene ble for herredsretten forent til felles behandling og avgjørelse.

Hallingdal herredsrett avhjemlet skjønn den 31 oktober 1990. Ti av grunneierne ble hver tilkjent kr 140.000 i erstatning for forbud mot bygging av utleiehytter og for vanskeliggjort nydyrking. Rettens formann stemte mot at det skulle gis erstatning. Andre tapsposter ble ikke erstattet. Tomteeierne ble enstemmig tilkjent kr 85.000 i erstatning hver, basert på utgifter til en passende erstatningstomt. Sameiene ble ikke tilkjent erstatning.

Staten, som mente det ikke forelå grunnlag for å kreve erstatning, begjærte overskjønn overfor de grunn- og tomteeierne som var tilkjent erstatning og med påstand om at staten skulle frifinnes. De tre sameiene og grunneierne, unntatt to, begjærte også overskjønn. Også for lagmannsretten var sakene forent til felles behandling og avgjørelse. Lagmannsretten avhjemlet overskjønn 29 august

1991. Ved overskjønnet ble grunneierne tilkjent kr 250.000 i erstatning hver, basert på tapt mulighet for utskilling av en hyttetomt og oppføring av to utleiehytter. For enkelte andre poster som det ble krevet erstatning for, ble kravene ikke tatt til

Side 322

følge. Tomteeierne fikk erstatning som for underskjønnet med kr 85.000 hver.

Skjønnet er avsagt under dissens, idet rettens formann mente at det ikke forelå rettslig grunnlag for å tilkjenne erstatning verken til grunneierne eller til tomteeierne.

Staten v/ Miljøverndepartementet har påanket overskjønnet. De to sakene er forenet også for Høyesterett. Når det gjelder det nærmere saksforholdet og partenes anførsler for de tidligere retter, viser jeg til de to skjønn. Bortsett fra en endring i partsforholdet på grunn av dødsfall, står saken for Høyesterett som for de tidligere retter, men med den forskjell som ligger i at dette er en ankesak etter skjønnsloven hvor Høyesteretts kompetanse er begrenset.

Anken gjelder lovanvendelsen. Staten anfører at det ikke foreligger rettslig grunnlag for å ilegge erstatningsplikt for den rådighetsinnskrenkning det er tale om, slik at staten må frifinnes. Skulle Høyesterett finne at skjønnsgrunnene ikke er tilstrekkelige til å prøve rettsanvendelsen anføres subsidiært at skjønnet må oppheves.

Statens hovedanførsler kan gjengis slik:

For de restriksjoner opprettelsen av et landskapsvernområde medfører, er det i naturvernloven §20 b bestemt at økonomisk tap i samsvar med alminnelige rettsgrunnsetninger kan kreves erstattet av staten. Med henvisningen til alminnelige rettsgrunnsetninger er ment at det skal svares erstatning i de unntakstilfelle da erstatningsplikt følger av Grunnloven §105, analogisk anvendt på rådighetsinnskrenkninger. Det skal meget til for at en generell rådighetsinnskrenkning som det her er tale om, kan utløse erstatningsplikt. Rådighetsbegrensningen sikter på å bevare natur- og kulturlandskap mot det press utviklingen har medført. Det følger allerede av de prinsipper som ble fastslått i plenumsdommen i strandlovsaken, inntatt i Rt-1970-67 flg at grunneiere, som ønsker å disponere eiendommen på en måte som fredningen nettopp tar sikte på å verne mot, ikke har krav på erstatning. Selv om det ikke foreligger høyesterettsdommer i helt tilsvarende saker, må det anses å følge av den etablerte rettstilstand at erstatning ikke kan kreves. Men skulle Høyesterett ikke legge til grunn at så er tilfelle, bør domstolen gå et skritt videre og fastslå at det ikke er grunnlag for erstatning. Innholdet av Grunnloven §105 endres med endringer i rettsoppfatningen om hva som bør være gjenstand for erstatning. Det er en økende erkjennelse av betydningen av å bevare natur lokalt og globalt. Dette har bl a fått uttrykk i den nye grunnlovsbestemmelse i §110 b. Denne må ha betydning ved avgjørelsen av hva som i dag følger av Grunnloven §105 når det gjelder erstatning for rådighetsinnskrenkninger. En vidtgående erstatningsplikt vil kunne sette en sterk brems på arbeidet med å sikre bevaring av naturen.

Videre anfører den ankende part at om området var blitt regulert etter bygningsloven på en slik måte at videre bebyggelse ikke ble tillatt, ville det ikke utløse erstatningsansvar. For erstatningsspørsmålet må det være likegyldig om byggeforbud følger av reguleringsplan eller av fredning i medhold av naturvernloven.

Staten har understreket at de restriksjoner som er lagt på området og som tillater tradisjonell jordbruksdrift, hovedsakelig rammer fortsatt utbygging. Det er en byggesjans som er gått tapt, og byggesjansen har

Side 323

som overveiende regel ikke erstatningsrettslig vern. Dette forhold gir i seg selv - anføres det - tilstrekkelig grunnlag for at staten må frifinnes.

Enkelte subsidiære anførsler for staten finner jeg, slik jeg ser på saken - ikke grunn til å referere. Tilsvarende gjelder for ankemotpartenes anførsler.

Staten har nedlagt slik påstand:

"Prinsipalt:

1. Staten v/ Miljøverndepartementet frifinnes.

Subsidiært:

1. Overskjønnet oppheves.

I begge tilfelle:

2. Staten v/ Miljøverndepartementet ilegges saksomkostninger for Høyesterett."

Grunneierne, Erik N. Finset m fl, som hevder at rettsanvendelsen i overskjønnet er riktig, og at det ikke foreligger mangler ved skjønnsgrunnene som er av betydning, har særlig anført:

Grunneierne er enige med staten i at grunnlaget for erstatningskravet er Grunnloven §105 anvendt analogisk på rådighetsinnskrenkninger. Men grunneierne er uenige i at det her ikke er grunnlag for å tilkjenne erstatning i en beskyttelsesverdig interesse. Det foreligger ikke erstatningsfrihet ut fra overordnede miljøhensyn ved de rådighetsinnskrenkninger det her er tale om. Spørsmålet om en rådighetsinnskrenkning kan gjennomføres erstatningsfritt, må vurderes konkret. Det finnes en del avgjørelser av Høyesterett som har fastsatt erstatningsfrihet ved rådighetsinnskrenkninger, men disse er ikke sammenliknbare med det foreliggende tilfelle. Det har vært tale om utbygging som ikke var forenlig med verneformålet og om irreversible inngrep i naturen. Dette er ikke tilfelle med den begrensede utbygging det her er tale om.

Rådighetsbegrensningen gjør et vesentlig inngrep i grunneiernes næringsgrunnlag. Disse er avhengige av tilleggsinntekter til sine gårdsbruk ved en slik utbygging som overskjønnet har gitt erstatning for. Denne utbygging ville være forenlig med fredningsformålet og ville gi grunneierne større muligheter til en aktivitet som kunne holde kulturlandskapet i hevd slik at setervollene ikke gror til. Bygging av utleiehytter var før fredningen ikke bare tillatt, men ønsket fra kommunens side. Det er en høyst påregnelig utnyttning som ble avskåret.

Grunneierne, Erik N. Finset m fl, har nedlagt følgende påstand:

"1. Eidsivating lagmannsretts overskjønn av 29. august 1991 stadfestes.

2. Ankemotpartene tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett."

Tomteeierne, Signe Wøllo Egeberg m fl, anfører at overskjønnet som bygger på den rettsoppfatning lekfolk har, gir uttrykk for riktig rettsanvendelse og må stadfestes. Det er ikke tvil om at fredningen innebærer et vesentlig inngrep for tomteeierne. De har ervervet tomtene for å bygge på dem. Dette er for dem den eneste aktuelle utnyttelsesform, og det er denne som gir tomtene deres verdi. De blir sittende igjen med en tom eiendomsrett. Resultatet blir det samme som om tomtene var blitt fredet som naturreservat, hvor det skulle ha vært gitt erstatning som for ekspropriasjon.

Side 324

Det er tale om fraskilte, byggeklare tomter. Å bestemme når man vil bygge, er en del av eiendomsrettens innhold. Flere av tomtene hadde for øvrig tidligere vært bebygget. Fram til 1975 ville byggesøknad uten videre ha blitt innvilget. Det var således ikke tale om noen usikker byggesjanse.

Det er her ikke tale om en rådighetsbegrensning av samme generelle karakter som den som ble innført ved strandloven. Byggeforbudet er generelt bare i den forstand at det gjelder for alle i Hydalen. Det var ikke påregnelig at Hydalen ville bli fredet. Det finnes tallrike områder, like verneverdige, som ikke fredes. Når så ett velges ut, må samfunnet bære omkostninger med dette, og ikke velte disse over på de personer forbudet rammer. Dersom verneinteressene ikke er så sterke at de kan bære erstatningsplikten overfor dem som rammes, vil det ikke være riktig å gjennomføre en fredning.

Tomteeierne, Signe Wøllo Egeberg m fl, har nedlagt slik påstand:

"1. Lagmannsrettens overskjønn stadfestes.

2. Staten v/ Miljøverndepartementet dømmes til å betale sakens omkostninger for Høyesterett."

Jeg er kommet til at anken over lovanvendelsen må tas til følge. Skjønnsgrunnene er etter min mening tilstrekkelige til at lovanvendelsen kan prøves.

Det er her tale om en rådighetsinnskrenkning, ikke en ekspropriasjon, hvor det ville følge av Grunnloven §105 at det måtte betales erstatning. Fredning etter naturvernloven er en del av reguleringslovgivningen over fast eiendom. Slike regulerende rådighetsinnskrenkninger kan være generelle som f eks forbudet mot bygging og fradeling i 100-metersbelte langs sjøen, jf plan- og bygningsloven §17-2, eller de kan være lokalt begrenset, f eks pålagt ved en kommunal reguleringsplan.

Det er uten videre på det rene at slike regulerende inngrep kan få sterk innvirkning på grunnarealens verdi. Dette kan gjelde både i sentrale, tettbygde strøk og i griskrendte deler av landet. Vi har velkjente eksempler på at det i medhold av plan- og bygningsloven trekkes grenser mellom arealer som tillates bebygget, og arealer som skal ligge uberørte med de konsekvenser det har for arealenes verdi, uten at den som avskjæres fra å utnytte sin eiendom til bebyggelse får noen erstatning.

Selv om slike grensetrekninger ofte har naturlige, topografiske årsaker, vil det i andre tilfelle måtte trekkes en nokså vilkårlig grense for hvilke arealer som tillates bebygget. Hele vårt reguleringsystem når det gjelder arealanvendelse har som forutsetning at reguleringen i alminnelighet kan skje erstatningsfritt i forhold til de som berøres. I særegne tilfelle hvor en regulering rammer massivt, kan det foreligge omstendigheter som medfører at grunneieren vil ha krav på erstatning, ut fra en analogisk anvendelse av prinsippet i Grunnloven §105.

Det finnes tilfelle hvor lovgiveren har gitt anvisning på at det skal svares erstatning for en rådighetsinnskrenkning, således etter plan- og bygningsloven §32, som gjelder tilfeller hvor en reguleringsplan medfører at en eiendom i tettbygd strøk blir ødelagt som byggetomt og heller ikke kan utnyttes på annen regningssvarende måte. Erstatningsplikt er

Side 325

også hjemlet i naturvernloven §20 ved de tunge naturvernfredninger til naturreservater og naturminne. Den fredning det er tale om i vår sak faller utenfor disse bestemmelser, og det kan, slik jeg ser det, ikke trekkes bindende slutninger ut fra disse for erstatningsspørsmålet i vår sak. Ved fredning til landskapsvernområde, som det her er tale om, får således de alminnelige prinsipper om erstatning for rådighetsinngrep anvendelse, jf naturvernloven §20 b, der henvisningen til alminnelige rettsgrunnsetninger går på de tilfeller hvor det følger av Grunnloven §105, analogisk anvendt, at det må gis erstatning. Om dette har det ikke vært uenighet mellom partene.

Før jeg går videre, bemerker jeg at det fra statens side har vært sterkt fremhevet den betydning vern av naturen og livsmiljøet etter hvert har fått både lokalt og i verdenssammenheng. Den nye bestemmelse i Grunnloven §110 b er i denne sammenheng blitt trukket fram, også som et argument for at det ikke kan foreligge erstatningsplikt ved slike fredninger som det her er tale om. Noen direkte slutning fra §110 b for erstatningsplikten kan jeg imidlertid vanskelig se kan trekkes. Men bestemmelsen står plassert i vår høyeste rettskilde som uttrykk for hvilken betydning et godt natur- og livsmiljø tillegges, noe som neppe kan være uten betydning ved erstatningsvurderingen.

Det jeg her har nevnt danner den alminnelige bakgrunn for vurderingen av overskjønnets rettsanvendelse som staten har påanket. Det er tale om to grupper ekspropriater som er rammet av fredningsvedtaket. Disse er blitt benevnt henholdsvis grunneierne og tomteeierne. Jeg finner det hensiktsmessig å vurdere tomteeiernes stilling først.

Av overskjønnets bevisvurdering, som jeg må legge til grunn, følger at om ikke Hydalen var blitt lagt ut som landskapsvernområde, var det påregnelig at tomteeierne ville ha fått føre opp hytter på sine tomter. Det foreligger her således den nødvendige årsakssammenheng. Tomtearealene var kjøpt for å føre opp hytter på. Den anvendelse som ga tomten verdi for tomteeierne, var nettopp adgangen til å føre opp hytte på den. Det innebærer uten tvil et vesentlig inngrep at dette blir utelukket. At inngrepet er vesentlig, er et nødvendig, men ikke i seg selv tilstrekkelig vilkår for å kunne kreve erstatning etter en analogisk anvendelse av Grunnloven §105. Det er velkjent i praksis at selv vesentlige inngrep ikke kan kreves erstattet, f eks fordi de rammer en virksomhet som på grunn av ny erkjennelse anses å være så skadelig eller uheldig at den bør reguleres eller forbys.

Foruten til plenumsdommen i strandlovsaken kan vises til Høyesteretts dom inntatt i Rt-1973-705 , særlig side 711. Det gjaldt en munningsfredning av en elv og inngrepet overfor den yrkesfisker

som ble rammet, ble av førstvoterende karakterisert som "meget vesentlig". Fiskeren fikk ikke erstatning.

Et forhold som må ha vekt ved avgjørelsen av erstatningsspørsmålet er at formålet med fredningen i vår sak nettopp er å hindre en slik hyttebygging som tomteeierne har tatt sikte på. Den samme samfunnsutvikling med mobilitet og privatøkonomisk velstand som har ledet til utstrakt hyttebygging, har samtidig medført slike skadelige ulemper med en belastning på verneverdig område som fremtvinger behov for fredning. Når tomteeierne berøves adgangen til å bebygge sine tomter, skjer dette ikke som en sidevirkning av at andre økonomiske interesser skal ha

Side 326

forrangen, men fordi utbyggingen berører et område av slik karakter at den i forhold til verneinteressene anses skadelig. Det har vært anført fra tomteeierne side, og også fra grunneierne, at oppføring av de hytter det er tale om vil være forenlig med fredningsformålet. For denne argumentasjonen er i tilfelle fredningsmyndighetene rette adressat. Domstolene må legge til grunn fredningsmyndighetenes vurdering av hvilke restriksjoner som anses nødvendige av hensyn til fredningsformålet.

Det har videre vært anført at man ved vurderingen av erstatningsspørsmålet ikke kan sammenlikne rådighetsinnskrenkningene i Hydalen, med helt generelle rådighetsinnskrenkninger, som f. eks. byggeforbudsbeltet langs sjøen. Det er mange verneverdige dalfører, men man plukker ut ett av dem til fredning. Det er da tilfeldig at tomteeierne i dette dalføre rammes, og de må ha krav på erstatning når inngrepet, som her, er vesentlig. Det er ikke mulig for meg å ha noen bestemt oppfatning av hvorvidt det foreligger mange like verneverdige områder som ikke blir gjenstand for fredning. Om så skulle være tilfelle, kan det ikke ubetinget være avgjørende. Jeg finner grunn til å henvise til førstvoterendes uttalelse i Høyesteretts dom inntatt i Rt-1980-94 flg hvor det på side 101 fremkommer betraktninger som også her interesse for et tilfelle som det vår sak gjelder:

"Fredning etter naturvernloven vil gjelde bestemt avgrensede områder. Hvor mange grunneiere som rammes av den enkelte fredning, vil kunne variere, avhengig blant annet av områdets utstrekning. Det er spørsmål om områder som utpeker seg som verneverdige; det er ikke spørsmål om inngrep overfor en vilkårlig utvalgt gruppe grunneiere. De enkelte fredningsvedtak må ses som ledd i det offentliges samlede arbeid for å bevare verneverdig natur. Et betydelig antall fredninger er vedtatt, og det arbeides med fredningsplaner. Under disse forhold kan det ikke få noen nevneverdig betydning for erstatningsplikten om den enkelte fredning rammer et fåtall grunneiere."

Et annet forhold som jeg finner grunn til å fremheve, er at fredningen rammer en adgang til å bygge på sin faste eiendom. Denne adgangen har ved rådighetsinnskrenkninger et svakt erstatningsrettslig vern. Tomtene er ervervet på forskjellige tidspunkter. Det må legges til grunn at det fram til 1975 ville vært kurant å få byggetillatelse. Selv om tomteeierne da de ervervet tomtene ikke kunne ha forutsatt fredningen, kan dette ikke uten videre være avgjørende for erstatningsspørsmålet. Tomtene er blitt liggende ubebygde inntil den tid kom da det i lys av samfunnsutviklingen blir pålagt byggeforbud for å bevare naturen og kulturlandskapet. I denne sammenheng finner jeg grunn til å gjengi en uttalelse fra førstvoterende i Høyesteretts dom inntatt i Rt-1987-311 flg hvor han 320 under henvisning til en artikkel av Gunnar Aasland inntatt i Lov og Rett i 1977 339, uttaler:

"Det fremheves der at samfunnet gjennom en regulering må kunne hindre uønsket bygging uten at dette bør utløse erstatning utenfor i rene unntakstilfeller. Videre fremholdes det at det skal meget til for at det offentlige kan pålegges erstatning fordi en fredning hindrer bruksendringer som representerer vidtgående

Side 327

og ugjenkallelige inngrep i naturen. Byggesjansen er således etter en lang tradisjon belagt med en rekke restriksjoner. Jeg er enig i disse betraktningene."

Partene har under prosedyren for Høyesterett vært enige om at det ikke finnes nevneverdig rettspraksis når det gjelder tilfeller som kan sammenliknes med vår sak, hvor eiere av enkeltstående tomter ved rådighetsinnskrenkninger forhindres fra å bygge på sin tomt, til tross for at dette er en situasjon som må ha oppstått i en rekke tilfeller under den utstrakte reguleringslovgivning for fast eiendom. Dette kan naturligvis i en del tilfeller skyldes at tomteeieren ved minnelig ordning har fått

erstatning. Men mer nærliggende er det nok å tolke mangelen på rettspraksis som et uttrykk for at synspunkter om at en slik regulering vanskelig kan utløse erstatningsansvar, må ha fått gjennomslag. Iallfall må det være tilfelle etter strandloven, hvor det åpenbart må ha vært mange med tomter da byggeforbudet kom som ikke har fått dispensasjon fra byggeforbudet, og derfor er blitt avskåret fra å bygge på sin tomt.

Etter en samlet vurdering finner jeg at ingen av tomteeierne har krav på erstatning, og anser det ikke nødvendig for avgjørelsen å gå nærmere inn på de spesielle omstendigheter vedrørende de enkelte tomteeiere. Resultatet må bli det samme for familien Lorange, som hører til gruppen grunneiere, men som ikke driver noen virksomhet i Hemsedal.

Når det gjelder grunneierne medfører de restriksjoner som er lagt på Hydalen, praktisk talt ikke noe inngrep i tradisjonell jordbruksdrift. Denne kan i det vesentlige fortsette som før. En annen sak er at det nå bare er en av grunneierne som utøver tradisjonell seterdrift i Hydalen. Det som grunneierne etter overskjønnets bevisvurdering blir avskåret fra ved fredningen, er en begrenset adgang til å selge hyttetomter og til å føre opp utleiehytter. Det har vært sterkt fremhevet den betydning de tilleggsinntekter som derved avskjæres ville hatt for grunneiernes næringsgrunnlag. Det er videre anført at den utbygging på setervollene som fredningen stenger for, ville kunne gi økonomisk grunnlag for en aktivitet som ville gjøre det lettere å holde kulturlandskapet i hevd, og dermed også bedre sikre fredningsformålet. Her trekkes imidlertid fram vurderinger som det tilkommer fredningsmyndighetene å ta standpunkt til. Slike synspunkter som ikke har fått gjennomslag ved fredningen, kan Høyesterett ikke trekke inn bakveien ved avgjørelsen av erstatningsspørsmålet.

Når det ellers gjelder erstatning for tapte muligheter for utbygging, viser jeg til det jeg har sagt tidligere i forbindelse med drøftelsen av tomteeiernes krav. Jeg finner det ikke særlig tvilsomt at grunneierne, som stort sett kan drive som før, ikke har krav på erstatning selv om det ut fra overskjønnets vurdering dreier seg om store tap for den enkelte.

Det er staten som har anket, og selv om anken gis medhold, skal ankemotpartene ha tilkjent saksomkostninger, jf skjønnsprosessloven §54 b sammenholdt med §54. Staten har da også nedlagt påstand i samsvar med dette. Ankemotpartenes prosessfullmektiger har lagt frem omkostningsoppgaver, og saksomkostninger tilkjennes i samsvar med disse. For advokat Schjødts parter utgjør beløpet kr 68.151, herav for utgifter kr 3.151. For advokat Thunes parter er beløpet kr 61.585, av dette for utlegg kr 3.085. Jeg bemerker at staten har betalt saksomkostninger for underskjønnet og overskjønnet.

Side 328

Jeg stemmer for denne dom:

I. I ankesak nr 341/1991:

1. Staten v/ Miljøverndepartementet frifinnes.
2. I saksomkostninger for Høyesterett betaler staten v/ Miljøverndepartementet til de parter som er representert ved advokat Annæus Kr. Schjødts 68.151 - sekstiåttetusenethundreogfemtien - kroner.

II. I ankesak nr 342/1991:

1. Staten v/ Miljøverndepartementet frifinnes.
2. I saksomkostninger for Høyesterett betaler staten v/ Miljøverndepartementet til de parter som er representert ved advokat Sverre Thune - 61.585 - sekstientusenfemhundreogåttifem - kroner.

III. I begge saker:

Oppfyllelsesfristen er 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom.

Sist oppdatert 18. november 2005